

tingere potest, nam quod ait Paulus, 1 ad Corinth. 14, spiritus Prophetarum Prophetis subjectos esse, recte a D. Thom., d. art. 3 et 4, exponitur intelligendum esse, quantum ad propheticam enunciationem: *Nam in ipsa (inquit) prophetica revelatione potius ipsi subjiciuntur spiritui prophetiae.* Et ita possunt illam ex necessitate recipere, quamvis cum perfecta intelligentia, et cum libertate facendi, vel loquendi, et interdum etiam cum libertate quoad assensum, quando revelatio est obscura, ut supra explicatum est.

29. *An extasis contingat per voluntariam applicationem ad speculationem.* — *Opinio aliquorum.* — *Ratio.* — *Objectio.* — Tandem vero inquiri hic potest, an hujusmodi extasis interdum contingat per naturalem vim, et voluntariam applicationem ad speculationem, et attentionem intellectualem circa objectum aliquod naturale: aliqui enim existimant hujusmodi attentionem esse posse tam intensam in intellectu, ut externos sensus otiani cogat, illamque posse fieri naturaliter, et ad nutum hominis se libere applicantis ad sic considerandum; quod videntur probare exempla adducta in c. 17, et quia hic effectus non superat vires naturae; cur ergo non fieri poterit per voluntariam applicationem ipsius animae? Et hoc sentit Marsil. Ficin., lib. 3 de Immort. anim., c. 14. Alii oppositum sentiunt, putantque extasim per totalem abstractionem a sensibus non fieri, nisi vel operatione divina, aut præstigio dæmonis. Quod sentit Martin. Delrio, lib. 2 Inquisit. Magie., q. 25; et ratio esse potest, quia tanta animae attentio et elevatio non videtur esse in potestate nostra, ut omnes experimur. Unde qui aliud experiuntur, videntur certe ab aliqua superiori causa moveri. Sed dicet aliquis: quomodo potest dæmon applicare mentem ad intelligendum cum tanta attentione, cum non possit in ipsam mentem immediate agere, imo nec in phantasiam, nisi applicando objecta seu phantasmata? Deus enim, cum possit potentiam ipsam, etiam spiritualem, immediate applicare ad opus, facile potest hunc effectum efficere; dæmon autem non potest illo modo facultatem ipsam internam applicare ad opus. Respondebunt, quando extasis fit virtute dæmonis, non fieri per nimiam applicationem intellectus principaliter, sed maxime per obstructionem viarum, quæ impedit ne spiritus animales a cerebro ad sensus descendant, nec species objectorum exterorum ad sensum communem perveniant, et ita magis erit illa extasis per modum somni, quam per proprium raptum.

30. *Solutio.* — Sed mihi incertum est quantum extendatur virtus naturae, et voluntatis, vel appetitus applicantis intellectum aut phantasiam ad attendendum; nam stando in via rationis, non video repugnantiam, cur haec tanta applicatio non possit naturaliter fieri ad attentionem contentam intra naturae ordinem, ut, verbi gratia, ad speculanda mathematica attentissime, etc. Aliunde vero consulendo experientiam, non video hoc esse in potestate mea, nec eorum cum quibus conversatus sum, etiamsi his speculationibus sint satis assueti. Unde etiam in hoc genere attentionis, verisimilius credo non esse in potestate voluntatis nostrae directe, et (ut ita dicam) in actu signato applicare animam, ut tam vehementer interius attendat, quod se abstrahat omnino ab externis sensibus, nam hic modus motionis videtur tam violentus, ut non sit in in potestate directa voluntatis. Nihilominus credo illud genus naturalis raptus multum posse dependere ex dispositione phantasie, et ex consuetudine, ac delectatione quam usitata speculatio secum affert. Et ideo fortasse interdum potest esse talis dispositio phantasie, tantaque consuetudo cum delectatione adjuncta, ut, eo ipso quod voluntarie applicatur ad considerandum, vel meditandum, ab ipsis objectis vehementer feratur, et procedat usque ad extasim. Quocirea, si interdum hoc naturaliter fit, magis credo incipere a phantasie, et a magna applicatione ejus, concurrente humore aliquo tenaci et forti, ut solet esse melancholia, quam a superiori applicatione intellectus. Unde, si quando fit virtute dæmonis, licet possit fieri modo supra dicto, etiam videtur posse dæmonem id facere accommodando humorem accommodatum phantasie, ut a tali vel tali objecto aut phantasmate fortiter applicetur. Item posset removere omnia quæ possunt mentem distrahere, et similia. Itaque hoc genus abstractionis a sensibus vix fit sine interventu alicuius causæ extrinsecæ, et actus ipse intellectualis attentionis tam vehementis vix unquam est liber; sed quando ad illum gradum pervenit, semper intercedit causa aliqua necessitanis, saltem ex parte phantasie, ut explicatum est. In contemplatione vero sancta et supernaturali, de qua nos loquimur, Deus ipse est qui motionem illam intellectui præbet, applicando illum, ut omnino sic attendat.

31. *Solvuntur rationes.* — Ad rationes du-

bitandi in principio positas nihil respondere necesse est; nam facile admittimus, ex parte intellectus posse esse aliquam necessitatem in illo actu, quia haec non est omnino præter naturalem modum operandi talis potentiae. Qualis autem sit illa necessitas, vel quomodo et unde sequatur, et qua moderatione intelligenda sit, satis ex dictis est declaratum.

CAPUT XX.

AN CONTEMPLATIO HUJUS VITÆ QUODAM AMOREM QUI IN RAPTU VEL EXTASI HABETUR, LIBERA SIT ET MERITORIA.

1. *Sensus questionis.* — *Confirmatio.* — Cum de merito quærimus, supponimus conditiones alias ad illud necessarias, et de sola libertate inquirimus, propter peculiarem difficultatem circa illam in eo casu occurrentem. Haec autem difficultas locum non habet in contemplatione, vel revelatione pure intellectuali, in qua anima elevatur ad cognoscendum sine dependentia a phantasmibus; nam, cum illa cognitione non pendeat a sensibus, potest ratio esse expedita ad judicandum perfecte, quomodocumque sensus sint dispositi, sive operentur, sive non. Ergo in tali contemplatione, et ex vi ejus non impeditur usus libertatis in voluntate, sive ad amandum, sive ad alios actus exercendos proportionatos intelligentiae, quam tunc recipit. Confirmatur primo, quia (ut supra dicebam), si in tali contemplatione fiat a Deo aliqua obscura revelatio, assensus credendi illi potest esse liber, unde voluntas credendi antecedens ad illum assensum libera est; ergo eadem ratione amor consequens illam fidem, vel spes, aut submissionis affectus, et quicumque alias similis, poterit esse liber. Confirmatur secundo exemplo Christi Domini, qui per scientiam infusam liberrime operabatur; ergo idem est in quocumque usu vel participatione similis cognitionis. Atque hoc exemplum convincit posse hos actus liberos esse tempore somni corporalis, si eadem contemplatio in intellectu perseveret per Dei influxum, vel gratiam actualem, vel etiam habitualem. Ita enim Christus etiam dormiens, utendo scientia infusa, poterat libere operari. Ratio vero est, quia usus perfectus talis scientiae vel cognitionis intellectualis non impeditur per somnum, quia non pendet ex sensibus, nec ex illis judicat, sed per altius

lumen et altiora principia. Est enim modus ille cognoscendi magis angelicus quam humanus, et ideo per illum tam expedite et libere operatur anima corpori unita, ac si esset separata.

2. *Objectio.* — *Solutio.* — Dices, haec omnia solum probare, tunc voluntatem ab intrinseco non necessitari ad suos actus ex vi talis cognitionis, fieri tamen posse ut in altissima contemplatione a Deo necessitetur per aliquam efficacem et extrinsecam motionem. Respondemus non esse dubium, quin possit Deus hoc facere; nunc autem non de potentia ejus disputamus, sed de vi et efficacia talis contemplationis intellectualis ad determinandam voluntatem ex necessitate. Dicimus deinde modum illum necessitandi non esse consentaneum naturis rerum, ideoque nisi ex revelatione constiterit, affirmari non debere, neque posse. Quia ordinaria providentia Deus non impedit connaturalem operandi modum. Item illa necessitas ab extrinseco non pertinet ad perfectionem, et impedit meritum; non ergo fingenda est, propter excellentiem contemplationis. Est tamen rarus hic contemplandi modus, et ordinarie nemini conceditur, et per se ac proprie non causat extasim, ut dixi, et ideo haec de illo sufficiant.

3. *In contemplatione in qua liberum est iudicium, actus voluntatis etiam est liber.* — *Difficultas questionis,* an, stante necessitate in intellectu, possit dari libertas in voluntate. — Praeterea manifestum est, in omni contemplatione in qua iudicium intellectus liberum est, vel quoad specificationem, vel saltem quoad exercitium, etiam voluntatem quoad suos actus liberam esse, quia non potest intellectus libere operari, nisi a voluntate libertatem participet. Sicut supra dicebamus, quando contemplatio est per revelationem obscuram, assensum esse fidei, ac subinde esse liberum; ergo multo magis amor, qui ex tali cognitione sequi potest, liber erit. Et ex dicendis hoc a fortiori constabit. Difficultas ergo est, quando intellectus ex necessitate rapitur ad attendendum cum tanta intentione, ut extasim causet in sensibus externis: loquimur autem de ordine connaturali, supposito tali actu intellectus, et secluso novo miraculo; nam hoc interveniente, clarum est posse Deum et necessitatem inferre voluntati, si velit, et illum impedire, etiamsi ex tali dispositione intellectus et sensuum naturaliter eventura esset, quia potest novam illustrationem aut reflexionem in

intellectu efficere, vel alio modo potentias confortare, ut dominium voluntatis integrum perseveret, quia in his omnibus nulla est implicatio contradictionis. Seclusa autem hac speciali operatione Dei, difficultas est astante illa necessitate in intellectu, possit esse libertas in actu voluntatis.

4. *Ratio.* — Ratio autem difficultatis est, quia libertas voluntatis radicatur in intellectu, nasciturque ex indifferentia judicij; sed in illo raptu intellectus non habet indifferentiam in judicio, sed omnino ad illud determinatur ex necessitate; ergo. Et augetur difficultas, quia in illo statu non potest esse plenum judicium necessarium ad libertatem voluntatis; quod patet, quia plenum judicium hominis in hoc statu requirit externorum sensuum usum, et ideo docet saepe D. Thomas externis sensibus ligatis non esse mentem aptam ad judicandum, etiamsi esse possit ad apprehendendum, ut notavit Cajetanus, 4 p., q. 12, art. 11, ex D. Thoma 2. 2, q. 172, art. 1, ad 1 et 2, et latius q. 12 de Verit., art. 3, ad 1, 2 et 3, ubi ait, ultimam resolutionem humani judicij quodammodo fieri ad sensus externos, et ideo illis ligatis non posse plenum, ac perfectum, vel liberum judicium esse. Idem latius infra, eadem q. 12, art. 9. Unde in 4, d. 9, q. 1, art. 4, q. 1, eamdem doctrinam confirmat in solut. ad 2, et inde infert in solut. ad 3, in somno non posse esse liberam electionem, quia sensus sunt ligati. Idem sentit Bonav., 2, d. 25, 2 p. distinct., quæst. ult.; et Alex., 4 p., q. 8, m. 8, art. 3, § 1, in quæstione collaterali ad argumenta, ubi ait Salomonem, cum dormiret, non potuisse uti libero arbitrio. Ex quibus omnibus concluditur ratio; nam ita sunt ligati sensus in extasi, sicut in somno corporali; sed in somno corporali, quantumvis visiones vel revelationes fiant, nunquam est judicium sufficiens ad arbitrii libertatem; ergo nec in extasi. Probatur consequentia, quia si in somno deest illa libertas, est quia mens humana utitur sensibus, quasi primis principiis suæ cognitionis, et ideo, ad judicandum exacte, recurrat ad sensus tanquam ad principia, et per resolutionem ad illa judicat, et ideo ligatis sensibus deest aptitudo ad judicium; at tota hæc ratio eodem modo in extasi procedit.

5. *Asseritur actum amoris in extasi esse liberum.* — *Ratio assertionis.* — Nihilominus dicendum est actum amoris et charitatis, qui in tali contemplatione et extasi exercetur, liberum esse, vel quoad exercitium, vel etiam

quoad specificationem, juxta rationem considerationis, et judicij intellectualis. Hæc assertio probari potest exemplis adductis de Salomone, nam tunc habuisse liberam optionem, satis ex superioribus constat. Idem de Adamo, qui in sopore suo actum fidei exercuit, ut Sancti docent, cum tamen sine libertate non fiat. Petrus etiam, Act. 10, in extasi erat, quando vidit linteum descendenterem de cœlo, et Dominum sibi dicentem: *Macta, et manduca,* ut verba Scripturæ satis indicant, et Theoph. optime declarat; et tamen idem Petrus libertatem habebat, cum dicebat: *Ab-sit, Domine, quia nunquam manducari omne commune et immundum.* Unde Chrysost. ibi, Hom. 22, et Theophyl. docent Petrum ex affectu ad legis observantiam, quam tunc servandam putabat, id protulisse; imo Ambr., lib. 2 de Spiritu Sancto, ait Petrum, cum dixit: *Ab-sit, Domine, confessum esse divinitatem Spiritus Sancti, et per hoc secundum miraculum meruisse;* utebatur ergo tunc perfecta ratione, et libero arbitrio. Ratione probatur assertio, primo, quia nihil est in hujusmodi extasi, quod necessitat voluntatem quoad exercitium. Aut enim id facit Deus per extrinsecam gratiam seu motionem, tanquam causa efficiens efficaciter movens; aut id facit Deus ut objectum cognitum, et ex necessitate consideratum tanquam summe amabile per actum illum intellectus, quo ita rapitur et abstrahitur anima: neutrum dici potest, nec alia causa necessitans potest excogitari; ergo cum alias voluntas de se sit libera, uti tunc poterit suo dominio in suum actum.

6. Minor quoad primam partem probatur, nam divina gratia non destruit naturam, sed perficit; unde, licet in altissima contemplatione moveat et excitet affectum ad sui amorem per inspirationes divinas, quas gratias excitantes appellamus, quæ sunt actus necessarii quatenus per illos Spiritus Sanctus corrigit, tamen nunquam excludit liberum consensum in amore perfecto et obedientiali. Quia libertas in hoc amore pertinet ad perfectionem viæ, et est necessaria ut actus sit meritiorius; non est autem verisimile Deum privare hominem justum, cum eum elevat ad eximiam contemplationem, hac perfectione et hoc fructu, quia in hac vita maxime extendus est. Deinde talis motio Dei necessitans voluntatem non est debita homini sic contemplanti, nec necessaria ad veram contemplationem; ergo non possumus asserere, Deum illam præstare, nisi ex speciali revela-

tione. Nulla est autem talis revelatio, imo est contra ordinariam et generalem regulam dilectionis divinæ, quæ viatori infunditur; ergo nullo modo asserendum id est.

7. *Confirmatur altera pars argumenti, et inculcatur duplex modus necessitandi voluntatem.* — Quoad alteram vero partem de objecto cognito probatur, quia duobus modis potest Deus cognitus necessitate quadam allucere voluntatem ad se: unus modus est propter excellentiam cognitionis, quomodo amor est necessarius ex visione beata, quæ perfectio hic non habet locum, ut constat. Alius modus est ex imperfectione cognitionis seu advertentiæ rationis excitantis voluntatem, priusquam locum habeat plene advertendi et deliberandi; quomodo fortasse movetur voluntas in impulsibus excitantis gratiæ, sive id fiat ex vi objecti, sive accidente etiam speciali motione Dei ex parte potentie. Et hic etiam modus non habet in presenti locum, nam ostensum est in hac contemplatione esse perfectam mentis considerationem, et judicium plenum, non minus quam sit in contemplatione, quæ sine tali extasi habetur. Imo illam excedit, vel in majori intensione et conatu potentie, vel in abundantiori lumine, quod non minuit, sed auget potius perfectionem judicij ad libertatem actus voluntatis necessariam. Ergo neque ex hoc capite patitur necessitatem voluntas in hac contemplatione quoad perfectum actum amandi.

8. *Subterfugium.* — *Commune axioma Theologorum, extra visionem beatam non necessitari voluntatem ad exercitium ex parte objecti.* — Dices, non ex imperfectione, sed ex perfectione cognitionis oriri necessitatem in voluntate, quia, licet illa contemplatio non attingat perfectionem visionis beatæ, tamen, eo ipso quod tam perfecta est, ut intellectum necessitet et abstrahat a sensibus, rapit etiam secum voluntatem. Sed hoc non recte dicitur, quia commune axioma Theologorum est, extra visionem beatam non necessitari voluntatem quoad exercitium ex vi objecti abstractive cogniti, quantumvis perfecte; quia nunquam ostendit bonitatem objecti prout in se est, nec proponit actualem dilectionem ut bonum simpliciter necessarium, in quo nulla ratio cessandi a tali actu representari possit. Quod vero ille actus in intellectu sit necessarius (esto ita sit), non infert necessitatem in actu voluntatis, quia sunt potentie natura sua habentes diversum operandi modum, et ideo necessitas in actu intellectus non tollit per se

loquendo libertatem in actu voluntatis. Nec impetus intellectus (ut sic dicam) secum rapit ex necessitate voluntatem, quia illa semper est domina sui actus, quando alias objectum cum sufficiente attentione et animadversione proponitur. Ut Angelus in primo instanti sue creationis primam cognitionem sine libertate recepit, et nihilominus ex illa in eodem instanti libere per voluntatem motus est.

9. *Abstractio sensus non impedit libertatem.* — Denique abstractio a sensibus parum refert ad tollendam libertatem, quia illa non perturbat mentem, nec cogitationem, sed ex perfectione illius procedit per quamdam quietem et placidum otium sensuum, quod animam etiam pacatissimam reddit ad amandum libere Deum. Quin potius (ut supra cum divo Thoma dicebamus), saepe illa vehemens suspensio mentis ex amore resultat; ille autem amor, ut antecedit tam vehementem applicationem intellectus, liber est, quia in illo priori nondum intelligitur extasis consummata; ergo etiam post totam applicationem intellectus manet amor liber, quia applicatio intellectus non intulit novam vim voluntati, qua tolleret libertatem ejus, nec ostendit in objecto novam rationem necessitantem; nec sensum otium quicquam ad hoc conferit, quia libertas non pendet ex sensibus, sed ex cognitione intellectus, et intrinseca facultate ipsius potentie appetentis; manet ergo ille actus amoris semper liber quoad exercitium.

10. *Statuitur posse in contemplatione manere libertatem quoad specificationem in voluntate.* — Addo etiam posse voluntatem, in eo statu et articulo retinere libertatem quoad specificationem. Hanc enim et Salomon et Petrus in suis excessibus ostenderunt; quoties enim est libera electio inter multa, et potestas amplectendi unum, et refutandi aliud, et e converso, intervenit libertas quoad specificationem: ita vero se habuerunt Salomon et Petrus, nam Salomon placuit Deo, eo quod sapientiam, potius quam vindictam de inimicis, vel divitias postulavit, ut Scriptura loquitur; habuit ergo potestatem petendi divitias, et illas preferendi vel postponendi sapientiae; haec autem est libertas quoad specificationem. Similiter Petrus, invitatus ad comedendum, se continuuit, et rationem agnovit et proposuit, qua movebatur ad id non faciendum, ex qua consideratione oriri solet libertas quoad specificationem. Eamdem agnoscit in Prophetis Hieronymus,

quando a Deo revelationem accipiunt, ut contra Montanum disputat, in Proemio Habacuc, ex illo 1 Corint. 14: *Spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt*. De quo etiam videri potest D. Thom. 2. 2, q. 173, art. 3, ad 4.

11. Ratio denique est, quia, licet in extasi fortasse intellectus rapiatur ex necessitate ad aliquid considerandum, maxime quando recipit divinam aliquam impressionem et revelationem, sicut contigit Petro in illo excessu mentis, et Salomoni, qui ex necessitate motus est, ut audiret Deum sibi loquentem, nihilominus non ita absorbetur mens in una consideratione objecti, quin possit libere considerare aliquam rationem commodi vel incommodi in eo quod proponitur, et ideo potest in illo raptu inveniri indifferentia iudicii sufficiens ad libertatem quoad specificationem. Sive haec libertas tantum sit intra latitudinem objectorum et actuum honestorum, sive etiam inter bonum et malum; utroque enim modo accidere potest, juxta divinæ gratiæ abundantiam, vel justam permissionem; unde accidere potest, ut in hac ipsa contemplatione aliquis vel in superbiam efferatur, vel alio modo decipiatur.

12. *Satisfit argumentis.* — *Judicium in contemplatione adhuc retinere aliquam indifferentiam.* — Ad argumenta in principio posita imprimis generatim dicitur, contemplationem etiam intentissimam ordinarie non esse tam necessariam, etiam quoad actum intellectus, quin sit in potestate voluntatis cessare, et suspendere illam, juxta id Canticor. 8: *Adjuro vos, filiae Jerusalem, ne suscitetis, neque exigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.*

Ita exponente Bernard., serm. 52 in Cantica. Deinde nego in illo actu, licet in se necessario, deesse indifferentiam in judicio, quæ ad libertatem actus voluntatis sufficiat, quia, licet illa contemplatio aliquo modo necessaria sit quoad aliquam attentionem intellectus, nihilominus et habet indifferentiam ex parte objecti, quatenus non judicat illud esse necessario diligendum, et præterea secum admittit libertatem considerandi in illo plures rationes, ut declaratum est. Unde Bernardus, in dicto sermone 52 in Cantica, expresse dicit, in illa contemplatione et extasi fieri posse liberos discursus. Ad aliam vero difficultatem ex ligamento sensuum respondetur, illam doctrinam procedere, quando sensus ligantur per corporalem somnum et vapores corporeos, et intelligendam esse secundum naturæ ordinem; nam per gratiam extraordinariam aliud fieri potest, ut explicavi. Et ratio illius impedimenti non est sola carentia sensationem externarum, sed est ineptitudo phantasie ad ordinatum usum specierum. Et ideo non procedit illa doctrina de abstractione a sensibus, quæ non est per obtrusionem (ut sic dicam), sed per animæ suspensionem et elevationem; haec enim non impedit perfectum usum rationis et libertatis, ut declaratum est. Unde recte Bernardus supra: *Non est (inquit) is sponsæ somnus dormitio corporis, vel placida, quæ sensus carnis suaviter sopit ad tempus, etc.*; et infra: *Magis autem istius modi vitalis vigilque sopor sensum interiorum illuminat*; et infra: *Revera enim dormitio est, quæ tamen sensum non sopiat, sed abducat.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

INDEX CAPITULI LIBRI TERTII

DE ORATIONE VOCALI IN COMMUNI, ET PRÆSERTIM DE PRIVATA.

-
CAP. I. Sitne oratio vocalis actus ho-	CAP. V. Sitne attentio necessaria ad effectus orationis vocalis.
nestus ac religiosus.	
CAP. II. Quotuplex sit oratio voca-	CAP. VI. Utrum oratio privata sit ne-
lis.	cessaria ex præcepto.
CAP. III. Sitne de ratione orationis	CAP. VII. De circumstantiis ad oratio-
vocalis intentio orandi.	nem necessariis.
CAP. IV. An attentio sit de ratione	CAP. VIII. De Oratione Dominica.
orationis vocalis.	CAP. IX. De Salutatione Angelica.
-

LIBER TERTIUS

DE ORATIONE VOCALI IN COMMUNI

ET PRÆSERTIM DE PRIVATA.

CAPUT I.

UTRUM VOCALIS ORATIO SIT HONESTUS AC RELIGIOSUS ACTUS?

Præsentis libri institutum. — Vocalis oratio ultra mentale addit sensibilem significationem ejus desiderii, aut petitionis quæ in mente versatur, voce facta; et ratione hujus significationis ad externos actus virtutis pertinet: potestque habere proprias conditiones, proprietates, effectus, aut obligationes, quas in hoc et sequenti libro explicare necesse est. Suppositis autem his, quæ diximus de oratione in communi, nihil nobis dicendum superest de vocali oratione quoad physicam entitatem ejus, nam hoc satis per se constat ex his, quæ philosophi de voce, et signis sensibilibus tractant. Quomodo autem vocalis oratio a mentali procedat, in cap. 3 et 4 declarabimus. Igitur in hoc libro præcipue agendum est de his, quæ ad moralem doctrinam vocalis orationis pertinent, nimurum de honestate, de utilitate et effectibus ejus, et quot modis fieri possit ac debeat.

1. *Hæreticorum error damnantium usum orationis vocalis.* — Nonnulli ex hæreticis absolute dammarunt usum vocaliter orandi, quem errorem videtur interdum attribuere Wiclepho Waldensis, tomo tertio, titul. 4, cap. 1 et sequenti. Tamen ille videtur potius damnasce cantus ecclesiasticos, et modum orandi alta voce, quam simpliciter per vocem, et ideo contra illum agemus libro sequenti. Præteolus autem in Elencho Hæresum refert, ex Lindano et aliis, hæreticos hujus temporis dictos Trinitarios inter alia dixisse, eo quod Deus spiritus sit, in solo spiritu esse a nobis orandum, id est, mentaliter, et non vocaliter invocandum esse. Itaque solum vi-